

НАЦІОНАЛЬНА РЕЄСТРАЦІЯ КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Семеняка В.В.,
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу
проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0002-1621-9694
e-mail: semenyaka@gmail.com*

Семеняка В.В. Національна реєстрація космічних об'єктів: аналіз проблем та шляхи вирішення.

Стаття присвячена дослідженню правових аспектів реалізації в Україні норм космічного права щодо здійснення національної реєстрації космічних об'єктів. Установлено, що реєстраційно-правовий зв'язок між космічним об'єктом і державою є юридичним елементом, який визначає наявність або відсутність обумовленого права державної юрисдикції над космічним об'єктом в космічному просторі. Доводиться, що здійснення виключної юрисдикції держави залежить від існування чіткого механізму національної реєстрації космічних об'єктів та ефективного функціонування їх державного реєстру.

На підставі аналізу норм міжнародного космічного права визначено, що «державою реєстрації» космічного об'єкта є його «державою запуску», яка веде реєстр космічних об'єктів. Наголошується, що «державою запуску» повинна запровадити національний порядок реєстрації космічних об'єктів, що передбачає створення державного реєстру. Правове значення їхньої реєстрації полягає у тому, що внесення космічного об'єкта до реєстру є юридично значущою дією, яка надає можливість застосування норм національного законодавства. Саме «державою запуску», що отримала та реалізувала право на реєстрацію космічного об'єкта, матиме правовий статус «держави реєстрації» й здійснюватиме квазітериторіальну юрисдикцію над об'єктом під час його перебування в космічному просторі.

Аргументовано, що законодавча норма про обов'язкову державну реєстрацію космічних апаратів в Державному реєстрі космічних апаратів України наразі не породжує юридичних наслідків для суб'єктів відповідних правовідносин, оскільки Правила реєстрації космічних апаратів в Україні дотепер не затверджені Кабінетом Міністрів України. Юридична невизначеність стосовно правил їхньої реєстрації створює потенційно небезпечний юрисдикційний вакуум під час перебування космічних апаратів у космічному просторі, який може призвести до виникнення негативних правових ситуацій.

Першочерговим кроком держави у вирішенні цієї проблеми повинно стати закріплення чіткої та ефективної процедури національної реєстрації космічних об'єктів. Це буде сприяти забезпеченню правової стабільності та відповідності українського космічного законодавства нормам і принципам міжнародного космічного права, а також гарантувати збереження юрисдикції України над об'єктами, що запускаються в космічний простір.

Ключові слова: держава реєстрації, держава запуску, космічний апарат, космічний об'єкт, космічне право, космічний простір, національна реєстрація космічних об'єктів, юрисдикція.

Semenyaka V.V. National registration of space objects: analysis of problems and solutions.

The article is devoted to the study of the legal aspects of the implementation of the norms of space law in Ukraine regarding the implementation of the national registration of space objects. It was established that the registration-legal connection between a space object and the state is a legal element that determines the presence or absence of a stipulated right of state jurisdiction over a space object

in outer space. It is proven that the implementation of the exclusive jurisdiction of the state depends on the existence of a clear mechanism for the national registration of space objects and the effective functioning of their state register.

Based on the analysis of the norms of international space law, it was determined that the «state of registration» of a space object is its «launch state», which maintains a register of space objects. It is emphasized that the «launch state» should introduce a national procedure for registering space objects, which involves the creation of a state register. The legal significance of their registration lies in the fact that entering a space object into the register is a legally significant action that enables the application of the norms of national legislation. It is the “launch state” that has received and implemented the right to register the space object, will have the legal status of the “registration state” and will implement quasi-territorial jurisdiction over the object during its stay in outer space.

It is argued that the legislative norm on the mandatory state registration of spacecraft in the State Register of Spacecraft of Ukraine does not currently create legal consequences for the subjects of the relevant legal relationship, since the Rules for the Registration of Spacecraft in Ukraine have not been approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine yet. Legal uncertainty regarding the rules of their registration creates a potentially dangerous jurisdictional vacuum during the stay of spacecraft in outer space, which can lead to the emergence of negative legal situations.

The primary step of the state in solving this problem should be the establishment of a clear and effective procedure for the national registration of space objects. This will contribute to ensuring legal stability and compliance of Ukrainian space legislation with the norms and principles of international space law, as well as guaranteeing the preservation of Ukraine’s jurisdiction over objects launched into outer space.

Key words: registration state, launch state, spacecraft, space object, space law, outer space, national registration of space objects, jurisdiction.

Постановка проблеми. Формування та розвиток ракетно-космічної галузі України є ключовим аспектом промислової політики держави. Завдяки багаторічній державній підтримці українські суб’єкти космічної діяльності досягли значних успіхів у сфері проєктування, виготовлення та експлуатації космічної техніки, її складових частин. Наприклад, запуски вітчизняних космічних апаратів серії «Січ» для дистанційного зондування Землі з космосу [1] не лише свідчать про унікальні виробничі досягнення, але й підкреслюють науково-технічний потенціал української держави.

Відомо, що кожна держава володіє повним і винятковим суверенітетом над своєю територією. У той же час юридична сутність правового режиму дослідження та використання космічного простору визначається тим, що він є надбанням всього людства та не підлягає національному присвоєнню. Незважаючи на те, що космічний простір не знаходиться під державним суверенітетом, нормами міжнародного космічного права передбачено застосування концепції квазітериторіальної юрисдикції держави, яка поширюється на космічний об’єкт за межами її території. Тобто безпосередньою сферою дії національних норм у космічному просторі є космічні об’єкти [2]. Однак виникнення юрисдикційних відносин держави у космічному просторі прямо пов’язане із встановленням юридичного факту національної реєстрації космічного об’єкта.

У контексті здійснення вітчизняної космічної діяльності, існує нагальна потреба вирішення міжнародних і національних правових питань щодо реєстрації космічних об’єктів та застосування внутрішньодержавних правових норм під час їхнього перебування в космічному просторі. При цьому нормативно-правове регулювання реєстраційних космічних відносин в Україні стає не лише ефективним інструментом запобігання потенційним конфліктам між суб’єктами космічної діяльності та спірним ситуаціям, які можуть виникнути під час експлуатації космічної техніки у позаюрисдикційному космічному просторі, але й засобом забезпечення прозорості та виконання державою норм космічного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим загальнотеоретичним засадам реєстрації космічних об’єктів були присвячені праці вітчизняних та зарубіжних юристів, зокрема: Н. Малишевої, В. Репецького, Ю. Шемшученко, Sergio Marchisio, Armel Kerrest, Yoon Lee. Але питання стосовно юридичних особливостей практичного застосування правового інституту державної реєстрації космічних об’єктів в Україні залишаються дискусійними й актуальними для подальшого наукового дослідження.

Метою статті є аналіз правових аспектів реалізації в Україні норм космічного права щодо здійснення національної реєстрації космічних об'єктів, виявлення прогалін у правовому регулюванні та надання конкретних пропозицій для його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. До проголошення України незалежною демократичною державою національна космічна діяльність здійснювалася в рамках ракетно-космічних програм СРСР. У радянський період Українська РСР приєдналася до основних актів міжнародного космічного права, таких як Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 10 жовтня 1967 року (набуття чинності для України 31 жовтня 1967 року) [3] (далі – Договір про космос), Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущений у космічний простір від 03 грудня 1968 року (набуття чинності для України 03 грудня 1968 року) [4] (далі – Угода про рятування), Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами від 01 вересня 1972 року (набуття чинності для України 16 жовтня 1973 року) [5] (далі – Конвенція про відповідальність) та Конвенція про реєстрацію космічних об'єктів, що запускаються в космічний простір від 15 вересня 1976 року (набуття чинності для України 14 вересня 1977 року) [6] (далі – Конвенція про реєстрацію).

Унаслідок реалізації міжнародної правосуб'єктності держава стала повноправним суб'єктом міжнародно-правових відносин – набула певних прав, обов'язків і відповідальності у сфері дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла. Слід зауважити, що в порядку правонаступництва Україна підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України [7]. Тому зазначені космічні договори є частиною національного законодавства України та підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права.

Міжнародно-правовою основою визначення правового статусу космічних об'єктів є положення універсального Договору про космос. Зазначений документ передбачає критеріальні аспекти контролю та юрисдикції держав-учасниць над об'єктами, які перебувають за межами суверенної території держави. Згідно зі статтею VIII цього Договору держава-учасниця, до реєстру якої занесений об'єкт, запущений у космічний простір, зберігає юрисдикцію і контроль над таким об'єктом і над будь-яким екіпажем цього об'єкта під час його знаходження в космічному просторі, у тому числі й на небесному тілі.

Важливо відзначити, що права власності на запущені космічні об'єкти, включаючи об'єкти, доставлені або споруджені на небесному тілі, і на їх складові частини залишаються непорушеними під час їх знаходження в космічному просторі або на небесному тілі, чи після повернення на Землю. Зазначено, що такі об'єкти або їх складові частини, виявлені за межами держави-учасниці Договору, до реєстру якої занесено, мають бути повернені цій державі-учасниці Договору, яка повинна на вимогу надати до повернення їхні ідентифікаційні дані. Водночас саме державі, до реєстру якої занесено космічний апарат, мають бути негайно повернуті космонавти, які здійснюють вимушену посадку на території іншої держави-учасниці Договору (стаття V Договору про космос). Вона також має право на повернення зареєстрованого космічного об'єкта в обумовлених ситуаціях.

Отже, реєстраційно-правовий зв'язок між космічним об'єктом і державою є юридичним елементом, який визначає наявність або відсутність обумовленого права державної юрисдикції над запущеним космічним об'єктом в космічному просторі. Проте, закріпивши аналізований юридичний підхід до контролю та юрисдикції держав-учасниць, норми Договору про космос, як бачимо, не встановлюють чітких орієнтирів щодо критеріїв визначення держави, до реєстру якої заноситься космічний об'єкт, а також не розкривають правову природу цього реєстру.

Правову визначеність у юрисдикційному питанні та ідентифікації космічних об'єктів покликані забезпечити положення Конвенції про реєстрацію. Нею передбачений інструмент реалізації державами міжнародно-правового принципу національної реєстрації космічних об'єктів, зокрема унормовано юридичне визначення вказаної держави через введення нового правового терміну – «держава реєстрації» космічного об'єкта.

У розумінні статті I Конвенції про реєстрацію термін «держава реєстрації» означає «державу запуску», до реєстру якої занесено космічний об'єкт. Досліджувана правова дефініція базується на конструкції концепції «держави запуску» космічного об'єкта, якою визнається: 1) держава, яка здійснює або організовує запуск космічного об'єкта; 2) держава, з території або установок якої

здійснюється запуск космічного об'єкта. Таким чином, можна зробити висновок, що «державою реєстрації» космічного об'єкта є його «держава запуску», яка веде реєстр космічних об'єктів.

За правилом статті II Конвенції про реєстрацію «держава запуску» реєструє космічний об'єкт, що запускається на орбіту навколо Землі або далі в космічний простір, шляхом запису у відповідному реєстрі, який нею ведеться. У випадку, коли стосовно космічного об'єкта є дві або більше держав запуску, вони спільно визначають, яка з них зареєструє цей об'єкт. Тобто, якщо декілька держав мають правовий статус «держави запуску», вони повинні укласти міжнародну угоду для визначення держави, яка зареєструє космічний об'єкт в національному реєстрі. При цьому юрисдикцію над космічним об'єктом може здійснювати лише одна «держава запуску» - «держава реєстрації».

Застосування вказаної міжнародно-правової норми породжує обов'язок «держави запуску» запровадити національний порядок реєстрації космічних об'єктів, що передбачає створення державного реєстру. Його ведення має здійснюватися компетентним органом держави [8]. Реєстрація космічного об'єкта дозволяє, по-перше, визначити «державу запуску», щоб полегшити застосування Конвенції про відповідальність; по-друге – пов'язати об'єкт із правовим порядком певної держави [9]; по-третє, є необхідною для впорядкованого управління космічним простором [10].

Таким чином, правове значення реєстрації космічних об'єктів полягає у тому, що їх внесення до реєстру є юридично значущою дією, яка надає можливість застосування норм національного законодавства. «Держава запуску», що отримала та реалізувала право на реєстрацію космічного об'єкта, матиме правовий статус «держави реєстрації» й здійснюватиме квазітериторіальну юрисдикцію над об'єктом під час його перебування в космічному просторі.

Одночасно пунктом 3 статті II Конвенції про реєстрацію визначено, що зміст кожного реєстру та умови його ведення визначаються відповідною державою реєстрації. Це означає, що для забезпечення ідентифікації космічних об'єктів «держава реєстрації» має право на власний розсуд встановлювати правову процедуру та вимоги до їхньої реєстрації, включаючи підстави для включення космічного об'єкта до реєстру, присвоєння йому реєстраційного номера; формати й способи представлення інформації суб'єктами космічної діяльності тощо. Тобто нормами міжнародного космічного права визначається тільки «держава реєстрація» космічного об'єкта, але не встановлюється будь-яких реєстраційна процедура. Вочевидь, це дає державам певну гнучкість та можливість адаптувати свою систему реєстрації космічних об'єктів до національних потреб і особливостей, враховуючи при цьому різноманітні обставини та умови, що виникають у космічній галузі.

За правилом пункту 1 статті II Конвенції про реєстрацію кожна «держава запуску» інформує Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй (далі – Генеральний секретар ООН) про заснування реєстру космічних об'єктів. У цьому контексті надана інформація має обмежений характер і фокусується державою виключно на юридичному факті створення державного реєстру, без деталізації його конкретних характеристик чи змісту. Необхідність такого повідомлення є важливим етапом в установленні правового механізму для регулювання міжнародної космічної діяльності.

Міжнародно-правовий принцип національної реєстрації космічних об'єктів є ефективним правовим інструментом у контексті космічної відповідальності держави. Стаття VI Договору про космос передбачає міжнародну відповідальність держави-учасниць цього Договору за забезпечення того, щоб національна діяльність провадилася згідно з положеннями, що містяться в цьому Договорі. Отож держави мають закріплене юридичне зобов'язання здійснювати юрисдикцію в космічному просторі та на небесних тілах над національною космічною діяльністю для зазначених цілей. Звідси космічна діяльність, пов'язана з експлуатацією зареєстрованого космічного об'єкта, ідентифікується як національна діяльність «держави реєстрації» в космічному просторі [11].

Суттєве значення для гарантування національних космічних інтересів держави має дотримання і виконання міжнародно-правових зобов'язань України у галузі космічної діяльності, зокрема щодо реєстрації об'єктів, які запускаються в космічний простір. Установлено, що реалізація норм міжнародного космічного права стосовно здійснення виключної юрисдикції над космічним об'єктом у космічному просторі залежить від існування чіткого механізму національної реєстрації космічних об'єктів та ефективного функціонування їх державного реєстру.

Загальні положення вітчизняного законодавства щодо реєстрації космічних об'єктів закріплені у статті 13 Закону України «Про космічну діяльність». Відповідно до цієї статті, космічні

апарати підлягають обов'язковій державній реєстрації в Державному реєстрі космічних апаратів України згідно з Правилами реєстрації космічних апаратів в Україні, які затверджуються Кабінетом Міністрів України. У випадку, якщо космічний апарат створюється спільно з юридичними особами інших держав чи міжнародними організаціями або для інших держав, іноземних суб'єктів господарської діяльності чи міжнародних організацій, то питання його реєстрації вирішується на підставі укладених міжнародних договорів (контрактів). На космічний апарат, внесений до Державного реєстру космічних апаратів України, видається реєстраційне посвідчення, що підтверджує його державну реєстрацію.

Разом з тим, абзацом шостим частини другої статті 6 Закону України «Про космічну діяльність» та підпунктом 24 пункту 4 Положення про Державне космічне агентство України [12] визначено, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності – Державне космічне агентство України, в межах своєї компетенції та відповідно до покладених на нього завдань здійснює реєстрацію космічної техніки.

Попри те, що положення вказаного Закону визначають правові основи реєстрації космічних об'єктів, вони самі по собі не є достатньою підставою для виникнення реєстраційних правовідносин. Як зазначалося, реєстрація повинна здійснюватися згідно з Правилами реєстрації космічних апаратів в Україні, які встановлюються Кабінетом Міністрів України. Отже, стаття 13 Закону є відсилною космічно-правовою нормою та потребує подальшого розвитку і конкретизацію у спеціальному нормативно-правовому акті.

Проведений аналіз національного космічного законодавства свідчить, що Правила реєстрації космічних апаратів в Україні дотепер не затверджені уповноваженим органом виконавчої влади. У зв'язку з їх відсутністю, положення статті 13 Закону України «Про космічну діяльність» залишаються лише декларативними нормами, оскільки не мають нормативно-правового механізму застосування.

В цих умовах правова норма про обов'язкову державну реєстрацію космічних апаратів в Державному реєстрі космічних апаратів України наразі не породжує юридичних наслідків для суб'єктів відповідних правовідносин. Звідси цілком закономірно, що реєстр космічних об'єктів не ведеться Державним космічним агентством України [13], оскільки останнє зобов'язане діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Висновки. Підсумовуючи наведене, можна констатувати серйозну правову проблему в галузі космічного права України, пов'язану з відсутністю обов'язкової системи державної реєстрації космічних об'єктів, запущених у космічний простір. Зазначений недолік у правовому регулюванні є суттєвою перешкодою для ефективного застосування космічно-правових норм. Юридична невизначеність стосовно правил їхньої реєстрації створює потенційно небезпечний юрисдикційний вакуум під час перебування космічних апаратів у космічному просторі, який може призвести до виникнення негативних правових ситуацій.

Першочерговим кроком держави у вирішенні цієї проблеми повинно стати закріплення чіткої та ефективної процедури національної реєстрації космічних об'єктів. Це буде сприяти забезпеченню правової стабільності та відповідності українського космічного законодавства нормам і принципам міжнародного космічного права, а також гарантувати збереження юрисдикції України над об'єктами, що запускаються в космічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кузнецов Е.І. Тридцять років на орбіті. До 30-річчя утворення Державного космічного агентства України. Київ: *Спейс-Інформ*, 2022. 124 с.
2. Репецький В.М. Особливості дії норм внутрішньодержавного права на території з міжнародним режимом. *Юридична наука: наук. юрид. журн.* / Нац. акад. упр. Київ: Вид-во Нац. акад. упр. № 1. 2011. С. 199.
3. Про принципи діяльності держав з дослідженню та використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла: Договір від 10 жовтня 1967 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480/card6#Public.
4. Про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір: Угода від 03 грудня 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_483#Text.

5. Про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами: Конвенція від 01 вересня 1972 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text.
6. Про реєстрацію космічних об'єктів, що запускаються в космічний простір: Конвенція від 15 вересня 1976 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253#Text.
7. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року № 1543-XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
8. Yoon Lee, Registration of space objects: ESA member states' practice, *Space Policy*, Volume 22, Issue 1, 2006, Pages 42, ISSN 0265-9646. URL: <https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2005.11.007>.
9. Armel Kerrest. The need to implement the Outer Space treaty in national law in the light of current and foreseeable space activities / IISL/ECSL SYMPOSIUM: «NATIONAL SPACE LEGISLATION – CRAFTING LEGAL ENGINES FOR THE GROWTH OF SPACE ACTIVITIES». URL: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/lsc/2010/symposium.html>.
10. Recommendations on national legislation relevant to the peaceful exploration and use of outer space: General Assembly 68th session 2013-12-11. A/RES/68/74. URL: https://www.unoosa.org/pdf/gares/A_RES_68_074R.pdf.
11. Sergio Marchisio. International Legal Regime on Outer Space: Liability Convention and Registration Convention, in Meeting international responsibilities and addressing domestic needs. Proceedings United Nations/Nigeria Workshop on Space Law, United Nations: Vienna, 2006, pp. 18–27.
12. Про Державне космічне агентство України: постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 року № 281 (із наступними змінами). *Офіційний вісник України*. 2015. № 40. Ст. 1201. С. 104.
13. Лист Державного космічного агентства України від 20 лютого 2015 року № 787/06-62/15 «Щодо запиту на отримання публічної інформації».